GYARMATHY ISTVÁN

Tartsuk meg természetes vizeinket!

Magyarországon a mai típusú vízrendezések mintegy 200 éves múltra tekinthetnek vissza. Mária Terézia volt az, aki elrendelte a Duna szabályozását, abból a célból, hogy Magyarország a Birodalom fő gabonatermelőjévé, "éléskamrájává" változzon. Az eltelt 200 év alatt fokozatosan az összes folyónkat szabályozták, gátak közé szorították, ezáltal az évről évre visszatérő áradásoktól mentesítették ugyan az Alföldet, ám ezzel együtt eltűnt a sok évszázados ártéri gazdálkodás és eltűnt az a híres és gazdag vízi világ, ami a tájat jellemezte, és megélhetését biztosította. (Az árvíz veszélye azonban soha nem tűnt el, hiszen a szűk gátak között leszaladó folyók - nem utolsó sorban a hegyvidéki erdőirtások és az emiatt hirtelen lezúduló vizek, valamint a minimálisra zsugorodott ártéri területek miatt - soha nem látott árvízi szinteket értek el.

Az árvízmentesítéseket követték a belvízmentesítések, először a nagy mocsárvidékek lecsapolása, majd minden kis és nagy vízállás csatornázása, s a meliorációk, amikor alagcsövezéssel távolították el az utolsó pangó vizeket. Sajnos a vízrendezés meglehetősen egyoldalúnak bizonyult: nem követte megfelelő öntözési lehetőségek kiépítése, és a vizek levezetői sokszor elfeledkeztek arról, hogy egy olyan országban alkalmazzák a csapadékos ny-európai tájak tapasztalatait, mely a száraz zóna határán van, és ismétlődő aszályok sújtják. Ezért a vízlevezetéssel párhuzamosan (hiszen néha tényleg túl sok a víz) gondolni kellett volna a víz megtartására is, a csatornákat zsilipekkel kellett volna ellátni...

A magyar Alföldet a folyószabályozások, a belvízmenesítések és meliorációk nagyjából befejezése után azonban soha nem látott, hosszan

tartó aszályos időszak sújtja (klímaváltozás?), emiatt az elmúlt évtizedekben fokozódó mértékben a kiszáradás útjára lépett, mely az utóbbi néhány évben már mindenki számára kézzelfogható, látványos következményekkel járt. Ez el kell gondolkoztasson mindannyiunkat, vajon lehet e folytatni az elmúlt 200 év gyakorlatát. A mezőgazdaság mellett a szárazság számos más területen is súlyos helyzetet teremtett. A csapadékhiány és a talajvízszint csökkenése hátrányosan érinti többek között az erdőgazdaságot, a pihenési-kikapcsolódási lehetőségeket, a horgászvizeket és nem utolsósorban a szárazodás miatt katasztrofális helyzetbe került védett természeti területeket s azokon túl is a tájegység teljes ökológiai állapotát. Éppen ezért, ma már egyetlen vízügyi beavatkozásnál sem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy azok milyen következménnyel járnak a legszélesebb természeti és társadalmi környezetre!

A jelenleg több okból a figyelem előterébe került Duna-Tisza-közti homokhátság mellett más területeken is katasztrófális szárazság alakult ki, ezek közé tartozik a Hajdúhát és a Nyírség is. Az öntözési, vízellátási lehetőségeket megyénkben a Keleti- és Nyugati-főcsatorna termtette meg és igen előremutató módon, a 70-es években belefogtak egy olyan komplex vízpótlási rendszer megvalósításába, mely a Hajdúhátsági Többcélú Vízgazdálkodási Rendszer nevet viselte. A torzóban maradt rendszer megépült elemei többek között az "erdőspusztai tavak", és az ún. "Macsi Balcsi". A rendszer továbbépítése és befejezése ma újra napirendre került, ezáltal a Hajdúhátság kitűnő minőségű szántóterületei öntözővízhez jutnának, s friss vizet kapna a Tócó, a Nagyerdő és a szinte teljesen kiszáradt "erőspusztai tavak".

A HTVR által érintett területekről K-re terül el a Nyírség D-i vízgyűjtő területe, amelyet a szárazodás igen súlyosan érint. Ezek alapján indokoltnak tűnik a HTVR K-i irányba történő bővítése a Hajdúhadház-

Nyíradony vonaltól D-re, melynek K-i határa az országhatár, míg déli határa a Berettyó. A terület mezőgazdasága mellett ez kedvezően befolyásolná az itt található kiterjedt erdőségeket, a Hajdúsági- és Bihari--sík Tájvédelmi Körzetet, rekreációs lehetőségeket teremtene, revitalizálná az egész tájegységet. A vízpótlás az itt található védett területek újjáéledését segíthetné élő, példa rá a Hortobágyon sikerrel megvalósított élőhely rehabilitációk sorsa. A bővítésre felhasználható a meglévő alsónyirvízi csatorna és tározórendszer és az ezeket "felfűző" I. és II. számú főfolyás. Ezeken keresztül a Nyírségen túl a HTVR jelenlegi hatásterületei által nem érintett hajdúsági területek (Létavértes és Szentpéterszeg között) is élvezhetnék a rendszer előnyeit. A kívülről hozott víz biztosítása mellett sürgető az egész térség (melybe a Hajdúhát mellett a Nyírséget és a Bihari-síkot is beleértem) meliorációs és belvízcsatorna rendszerének felülvizsgálata, az egyoldalú vízlevezetés helyett a vízkormányzás-vízgazdálkodás lehetőségének megteremtése érdekében. Most, hogy végre csapadékos volt a telünk, nem szabadna hagyni, hogy a felgyülemlett vizek a csatornákon, folyókon keresztül elhagyják az országot!

Az önkormányzatok sokat tehetnek azért, hogy kiszáradt alföldi területeink új életre kapjanak. Ennek szép példája a Debrecen városa által a Központi Környezetvédelmi Alap segítségével finanszírozott és nemrég elkészült beruházás, mely a nagycserei ún. Kőrises-arborétum vízpótlását segíti elő, az erdőről a vizet elvezető csatorna szabályozhatóvá tételével. Az ezirányú odafigyelés azonban nemcsak beruházásokban ölthet testet, kezdődhet azzal, hogy a rendezési tervek a potenciálisan vizes területek megtartását irányozzák elő, a települések belterületén rekreációs, esztétikai, külterületén természetvédelmi célzattal. Az önkormányzatoknak az ilyen területeket (melyekből ma már mutatóba is alig maradt: lápok, mocsarak, vízállások, tavak, természetes vízfolyások) védetté kellene nyilvánítani.

Törekedni kell a vízfolyások, patakmedrek természetes állapotban tartására, környezetük beépítésének megakadályozására. Egy ilyen zöld folyosó nemcsak a természeti értékek megtartását, megóvását segíti el, de bármely település dísze lehet! Természetes vizeink, vizes területeink megtartása sürgető feladat. Talán még nem késő!